

Tircsné Dr. Propper Valéria

Thaly Kálmán és az irodalomhamisítás kérdése

(Előadás: 2015. február 27-én, a Miskolci Bölcsész Egyesület Magyarságtudomány Napján)

Mottó:

„Akkor erős csak a magyar,
Ha összefog s egyet akar, „

(Endrődi Sándor: Kuruc nóták. 1700 – 1720. 3. kiad. Bp. Athenaeum Kiad. 69. p.)

Thaly Kálmán

Thaly Kálmán

(1838. Csépl. Komárom vármegye – 1909. Bp.)

A kuruc költészetnek kitüntetett helye van a magyar irodalomban és a magyar ember lelkében. A kuruc dalok korszaka az az időszak a magyar történelemnek, amelyet a vasvári békétől, 1664-től, a szatmári békéig, vagyis 1711-ig számítunk. Különös jellemzője ezen daloknak, hogy bár tárgyuk különböző, mégis mindent áthatja a hazasze-

retet, a hetyke vidámság, avagy éppen ellenkezőleg, a borongós búsongás. Ha pedig a kuruc korról beszélünk, akkor feltétlenül meg kell emlékeznünk fejet hajtva, és mélységes tisztelettel Thaly Kálmánról, aki a kuruc kor szerelmese és kutatója volt.

Thaly Kálmán apja megyei főbíró volt. Anyai ágon (Barthaloss Katalin) másodunokatestvére Jókai Mórnak. Öt fiútestvére volt. Édesapját 13 éves korában veszítette el. Pozsonyban és Pápán végezte iskoláit. Pesten református teológiát, majd jogot hallgatott. Csajághy Sándornak, gyámjának segítségével lett újságírója 1860 és 1864 között a Pesti Naplónak, majd irodalomtanára a református főgimnáziumnak és szerkesztője a Századok folyóiratnak.

1878-81 között országgyűlési képviselő volt a függetlenségi eszme képviselőjében. (Előbb Ferencváros, majd Debrecen képviselőjében.) A millenniumi kiállítás történelmi csoportjának elnöke lett. A tisztelt ház az ő javaslatára fogadta el, hogy az ország hét pontján emlékmű épüljön. A millennium alkalmából a kolozsvári egyetem tiszteletbeli tagjává választotta.

A párizsi világkiállításon 1900-ban, az ő javaslatára készült el a magyar terem, ahol kiállították Vágó Pál: A huszárság története című festményciklust.

Vágó Pál: A huszárság története című festményciklus részlet

(A festő a francia becsületrend tisztikeresztjét kapta, Thaly Kálmánt pedig I. Ferenc József császár és magyar király a Szent István-rend lovagkeresztjével tüntette ki. A kiállítás magyar díszvendége Jókai Mór volt, akit nagy tisztelettel fogadtak a francia írók.)

Thaly Kálmánnak jelentős szerepe volt Rákóczi hamvainak 1906-os hazahozatalában. Következetes képviselőházi fellépése miatt volt kénytelen Ferenc József engedélyezni és elrendelni a fejedelem és bujdosó társai hamvainak hazahozatalát és ünnepélyes újratemetését.

Fraknói Vilmosmal utazott Konstantinápolyba (1888.) és a Galata városrészben található Szent Benedek kolostorban megtalálták a fejedelem hamvait. Annak idején még Mikes Kelemen temette ide Rákóczit, édesanyja, Zrínyi Ilona mellé. A Szent Lázár Rend főnöke, Lobry Ferenc mutatta meg a fejedelem sírját. A régészeti feltárások 1889-ben kezdődtek meg. (Fraknói Vilmos 1843. Ürmény (Nyitra vármegye) – 1924. Bp. zsidó (Frankl Vilmos) származású, majd katolizált felvidéki orvos családból származott. Történetíró, a M. Nemz. Múz. Könyvtárosa, múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője, nagyváradi kanonok, az MTA tagja.)

Végül Ferenc József Thaly képviselőházi fellépése következtében döntött úgy, hogy hazahozatja a hamvakat. De mindez Thaly Kálmánnak is 15 rendíthetetlen évébe került.

Az alábbi levelet íratta a császár 1904-ben: (Ferenc József tudott magyarul, de nagyon törte a nyelvet. Erzsébet királyné és Rudolf trónörökös beszéltek jól magyarul.)

„Kedves gróf Tisza!

A magyar történelem kiváló alakjai közül egyedül II. Rákóczi Ferenc hamvai nyugosznak idegen földön, és e hamvak hazaszállítása a nemzetnek ismételten kifejezett közóhaját képezte.

Hála legyen érte az isteni gondviselésnek, azon ellentétek és félreértések, melyek súlyosan neheztedek elődeinkre hosszú századokon át, ma már egy végképp letűnt korszak történelmi emlékét képezik.

A király és a nemzet kölcsönös bizalma és alkotmány visszaállított békés uralma megeremtették a trón és a nemzet között a sikeres egyesült munkásság alapföltételeit képező összhangot.

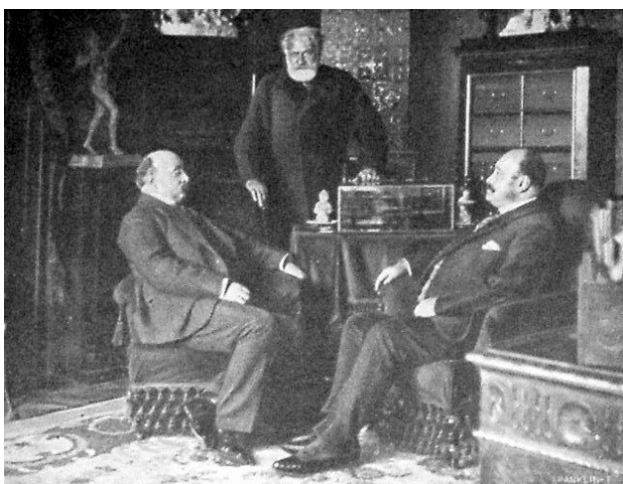
Keserűség nélkül gondolhatunk tehát vissza mindnyájan a mögöttünk álló borús korszakra és a király és nemzet egyesült kegyelme keresheti fel mindazok emlékét, kiknek vezető szerep jutott a küzdelemben.

Ennél fogva utasítom, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvai visszaszállításának kérdésével foglalkozzék és erre vonatkozó javaslatait elvárom.”

A II. Rákóczi Ferenc hamvait szállító hintó a Váci körúton (Károly körút) a bazilika felé halad

A király 1906. október 24-én szentesítette a fejedelem és bujdosó társai hamvainak hazahozataláról intézkedő törvényt. (Rákóczi fejedelem és fia Rákóczi József, gróf Thököly Imre fejedelem, és felesége gróf Zrínyi Ilona, gróf Bercsényi Miklós és felesége, gróf Csáky Krisztina, gróf Esterházy Antal és Sibrik Miklós hamvait. Forgács Simon gróf hamvait nem lehetett azonosítani.) A hamvakat szállító díszes menetben Thaly Kálmán legelől haladhatott. (Azért Kassán, – és nem a Mátyás templomban – temették el a bujdosók hamvait, mert Rákóczi nagyanyja Báthory Zsófia, és apja, I. Rákóczi Ferenc is Kassán nyugodtak, és „Kassa kuruc város”. Thaly Kálmán 1890. októberben Rákóczi Ferenc szemfedőjének egy aranyhímzéses darabját maga vitte el Torinóba, és 18-án átadta Kossuth Lajosnak. Kossuth végakaratára szerint koporsójában, a szíve fölé helyezték e darabkát. Kossuth szíve, Rákóczi szemfedője alatt nyugszik.)

Kossuth Lajos Tódor, Thaly Kálmán
és Kossuth Ferencz

1906. október 27-én Orsován, a határbelépéskor, Thaly Kálmán megható ünnepi beszédet mondott:

„Lelkiismerettel adhatjuk át a szent ereklyéket a hazának és – bocsánat, hogy magamról is szólok – áldom az isteni gondviselést, hogy az, amiről ifjúkoromban álmodoztam, s amelynek előkészítésére férfikoromban évtizedekig dolgoztam, most öregkoromban az ő kegyelme által megvalósulhatott, és e megvalósulásban a Képviselőház szíves jóvoltából magamnak is rész jutott. Most már én, öreg szolgálja a Rákóczi-kultusznak, befejezem feladatomat”

A hamvak magas költségen történő újratemelésével nem értett mindenki egyet. Jó példa erre a III. kerületi munkások által 1906. október 28-án a Korona téren tartott nyilvános népgyűlésen elhangzottak. Ebből a jelentésből idézek egy mondatot, bár nem ez az idézet az érdekes, hanem a történelemnek az az egybeesése, hogy hogyan hívták a jelentést leadó rendőrnyomozót? (Magát a teljes jelentést a mellékletben olvashatják.)

„Lakatos László szólalt fel, aki előbb kifogásolta Rákóczi és bujdosó társainak hazahozatalát, mert az erre költött százezrekből inkább kórházat vagy szanatóriumot kellett volna építeni.

Budapest, 1906. november 19-én

Kádár János”

(Természetesen ez a rendőrnyomozó Kádár János nem azonos azzal a Kádár Jánossal, akit oly jól ismerünk, hiszen, az a „Kádár” név felvett név volt és még csak 6 év múlva, 1912-ben fog megszületni Fiumében.)

A hamvakat november 5-én helyezték örök nyugalomra a kassai Szent Erzsébet székesegyházban, ill. Thököly hamvait, – végakaratainak megfelelően – Késmárkon. Svájc legtekintélyesebb politikai napilapja a **Journal de Geneve** írta ekkor:

„Thaly Kálmán Magyarország legnépszerűbb embere, kinek nevét egyformán tisztelik kunyhóban és palotában.”

Thaly gyermekfővel élte meg a szabadságharcot. 10 éves volt a szabadságharc kitörésekor, tehát katonaként még nem harcolhatott. Rajongója lett a kuruc kornak. Kivételes archaizáló képességgel rendelkezett. Nemcsak nyelvben, vagyis a szavakkal archaizált, hanem verselésben, és az előadás fordulataiban is.

A szocialista irodalomtanítás egyik nagy bűne az, hogy ma már Thaly Kálmán nevét elsősorban csak úgy emlegetik és úgy ismerik, – ha ismerik egyáltalán – mint a „nagy történelemhamisító” és Thaly Kálmán alakja úgy jelenik meg a magyar irodalomtörténetben, mint egy sötétlelkű, mániákus csaló. A szocialista osztályharc-alapú történelmi ideológia nem tudott mit kezdeni a hazafias nemesi versekkel, de a hazafias nemzeti népi énekekkel sem. Ezért a nemzeti ideológia teljes diszkvalifikálását tűzte ki célul és hajtotta végre következetesen. Még súlyosbította szegény Thaly Kálmán megítélését a szocialista időszak

történelem-irodalom-kultúra kritikában Thaly homoszexualitása. A szocialista kritika véleménye szerint Thaly művei azért hamisak, mert hamis maga a szerző, erkölcsileg tévelygő, patológiai alak.

Thaly Kálmán szocialista megítélésére, különösen történelmi munkáinak kritikájára nyomta rá bélyegét életének az a ténye, melyet életműve megítélésénél valóban nem lehet figyelmen kívül hagyni, de nem szabad csupán ez alapján ítélni. A szocialista értékítélet-kritikában a homoszexualitás egyenlő volt a tehetségtelenséggel, az üldözendő bűnnel, egyenlő a gazemberséggel és a szakmai hozzá nem értéssel. Tény, hogy Thaly fetiszáló hőskultusz teremtésében mindég előtérbe került a rajongó férfibarátság kettőse. Gondoljunk csak a Rákóczi-Bercsényi ideális barátságának leírására műveiben.

Viszont az is tény, hogy a kuruc dalok megírásakor elvitathatatlan tehetségről tett tanúságot Thaly. Pedig az irodalomtörténészek valójában nem tudták maradéktalanul bebizonyítani, hogy a vitatott bizonyos 10 kuruc dalt valóban nem gyűjtötte, hanem írta Thaly Kálmán. Annyit sikerült az irodalomtudósoknak bebizonyítaniuk a 10 balladáról, hogy „része van bennük *Thalynak*”. (Varga Imre) Riedl Frigyes és Tolnai Vilmos Thaly halála után (1913.) kezdte kutatni a kuruc balladákat és ők jelentették ki, – miután elemezték Thaly stílusát, szóhasználatát, verselését, stb. – hogy 10 ballada nem népköltés, hanem Thaly Kálmán maga írta azokat. (Riedl Frigyes 1856. Lodomér – 1921. Bp. irodalomtörténész. Édesapja Riedl Szende nyelvész. Riedl Frigyes tanítványa volt többek között Benedek Marcell. A Pázmány Péter Egyetem Irod. tanszék vezetője, a modern irodalomtörténeti kutatás megteremtője. Zseniális tanár, aki baráti hangú előadásaival közel tudta hozni a magyar irodalmat tanítványai szívéhez.)

Az én véleményem viszont a következő: nem mindegy, hogy írta, vagy gyűjtötte balladáit Thaly Kálmán? Ez a probléma csak minálunk, magyaroknál lehet ilyen kardinális és főként elítélendő kérdés. Homéroszról sem tudjuk, hogy a máig fennmaradt eposzokat valóban a Homérosz nevű költő írta-e? Shakespeare-ről sem tudjuk, hogy a Shakespeare-nek nevezett angol ember írta-e azokat a csodálatos műveket? (Az angolokat ez egy pillanatig sem zavarja.) Valaki megírta azokat a

hallhatatlan műveket. és most a szerzőket úgy nevezzük, hogy Homérosz és William Shakespeare. Nem mindegy, hogy ki írta ezen műveket? A lényeg, hogy csodálatos és örök emberi értékekről szólnak és fennmaradtak.

A legismertebb Thaly-féle kuruc ballada a Balog Ádám nótája. Ez a nóta pedig legalább olyan fontos a magyar ember lelkének, mint az angoloknak pl. a skót Macpherson-féle Osszián énekek. És azok is „hamisítások”. Az irodalomtörténészek véleménye szerint a világirodalom egyik legnagyobb hatású költője éppen Macpherson, aki hatott Osszián dalaival Goethe, Herder, de Petőfi és Arany János költészetére is. És Macpherson sem tett mást, mint skót hazája dicsőségére megírta dalait és lemondott a szerzőség dicsőségéről. De gondoljunk csak az amerikai Longfellow Hiavata eposzára! Longfellow is „csupán” újratertett egy „megnemlévő” indián mítoszt.

Kuruc dalaival Thaly Kálmán is hagyományt és mítoszt teremtett, de még inkább azt mondhatjuk, hogy kiegészített egy úrt a magyar irodalomban-történelemben, amely úr talán azért támadt, mert a hadi-viharok megsemmisítették a meglevő alkotásokat, de eredetileg nem voltak hiányzó láncszemek.

De hogy további példákat mondjak még az un. irodalmi hamisításokra: Heltai Gáspár Száz fabuláját Aiszóposz Állatmeséinek egy XV. századi német fordítását véve alapul írta meg. Lefordította, átírta, „magyarította” és mégsem mondjuk, – nagyon helyesen – hogy Heltai Gáspár hamisított volna.¹

Ráadásul a Balog Ádám nóta valódi népdallá vált. Különböző szövegváltozatai keringenek a mai napig a nép ajkán. Éppúgy népdallá lett, mint a Csínom Palkó népdal, vagy Petőfi számos költeményének nem csak a formája népdal, hanem valódi énekelt népdal lett.

Thaly Kálmán egy nagyszívű magyar ember volt. És ez a lényeg! És nem az, hogy vajon írta, vagy kutatta kuruc dalait? Ez az eldöntendő kérdés legfeljebb a magyar irodalomtörténet szempontjából lehet kérdés, de semmiképpen nem szabad ez alapján elítélni Thaly Kálmánt. Egyébként

¹ Az ú.n. magyarítás a korai színi irodalomban meghonosult, s ma is jobbak a magyar vígjátékok, mint külföldi eredetűjük. Pl. a Kaktusz virága.

is, ebben az esetben fordított „hamisításról” lehet csupán beszélni, hiszen ha valóban Thaly írta a zseniális költeményt, akkor a dicsőséget átengedte egy ismeretlen kuruc vitéznek. Riedl Frigyes maga egyébként nem hamisításról beszélt, hanem áttulajdonításról, és fordított kisajátításról. (A fogalmakat is ő találta ki és alkalmazta.)

Riedl az áttulajdonítást mint a legkorábbi irodalmi műfajt határozta meg, és szakmunkájában kifejti a fordított plágium, a fordított kisajátítás jellemzőit is. A fordított kisajátítás az, amikor valaki, – pl. Thaly Kálmán – önként lemond a saját szerzőségéről, magasabb rendű közösségi célok érdekében. Vagyis nagyon is önzetlen tettről beszélhetünk.

„Minő lelki processzus folyt le a valódi szerzőben, midőn legkiválóbb költői termékeit letagadta és másnak tulajdonította”

Thaly Kálmán az „Adalékok” előszavában a következőket írta, mely szavakat akár válasznak is érezhetünk, bár természetesen Thaly ekkor már nem élt:

„Öntetszélgeztől menten mondhatom...mert hisz csak a gyűjtés, közlés, tájékoztatás az enyém: maga a szöveg a XVII. és XVIII.-ik századé. Én csak a szerény bányász vagyok, ki a nemes érczet napfényre hozám.”

Riedl Frigyes ezt a fordított áttulajdonítást egyenesen Thaly hazafiúi lelkesedésének tudta be és nagyon is pozitívan ítélte meg. A kuruc kor dicsőítésére írta balladáit Thaly Kálmán Riedl Frigyes véleménye szerint is, vagyis Riedl, Thaly kritikája valójában dicséret. Riedl és Tolnai egyáltalán nem akarta lejáratni erkölcsileg Thalyt. Egy bumeráng szindróma alakult itt ki, tőlük már függetlenül, a későbbi évtizedekben.

Thaly hagyomány-kiegészítést és hiányzó mítoszteremtést hajtott végre – zseniálisan. Hiszen *„lehetetlen, hogy a leviharzott... harcok meg ne teremtették volna a magok dalvirágait...”* (Thaly) Csak ezek a dalvirágok éppen a leviharzott harcok következtében elpusztultak.

Szerb Antal így fogalmaz:

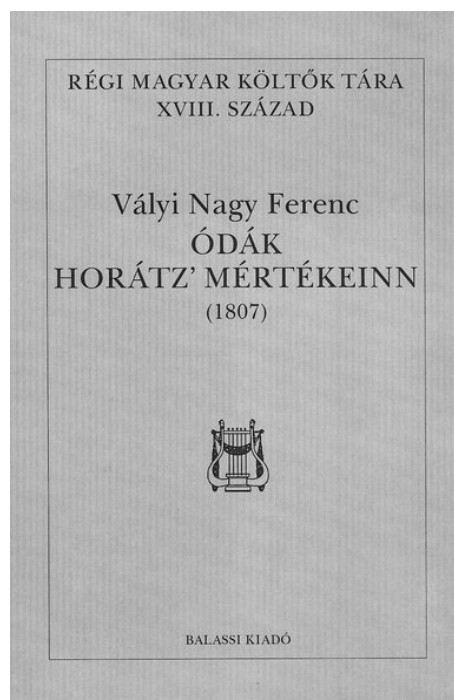
„Thalynak nincs szüksége erkölcsi védelmezőkre, jellemére nem hull semmi árny cselekedetéből, ellenkezőleg, a nemes önfeláldozás példájának lehet tekinteni.”

„A Thaly versek, úgy ahogy vannak, minden történelmi áglória nélkül is kitűnőek.”

Viszont az is tény, hogy azóta beszélünk eredeti kuruc költészetről, mióta Riedl és Tolnai megkezdték Thaly költészetének boncolgatását.

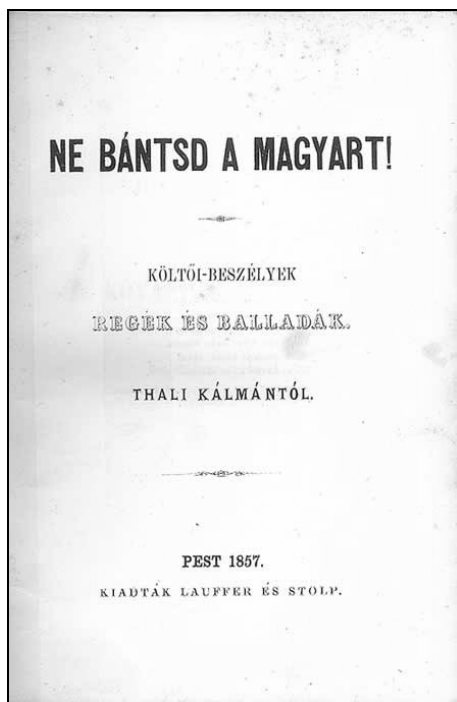
Néhány gondolat a plagizálásról: amely azt jelenti, hogy más ember munkáját a sajátjaként tünteti fel a hamisító. Magának a szónak a jelentése: *lélekkufár, emberrabló*. Napjaink szakirodalma azt mondja, hogy hamisítás esztétikai értelemben ma már nem is létezik. A digitális szövegkiadások korában egy szövegnek már nincs ideális változata. Számptalan szövegváltozat, számptalan szerző, vagy számptalan szerkesztő létezhet és alakíthatja a szöveget. (Természetesen más a helyzet a tudományos szakmunkákkal és azok tudományos következtetéseinek szerzőségével.)

A magyar irodalomtörténet első és talán legismertebb plágium-pere az *Iliász-pör* volt. Kazinczy Ferenc szerette volna, ha valaki lefordítja Homérosz Iliászát. Egy *Vályi Nagy Ferenc* nevű sárospataki tanító meg is tette, de Kölcsey Ferenc is megtette. Kazinczy pedig elküldte a tanító úrnak a Kölcsey-féle fordítást, aki aztán azok egy részének felhasználásával, de a saját neve alatt adta ki Homéroszt. Ebből lett a botrány. Már mint Kölcsey kifogásolta az eljárást, Kazinczy meg nem értette, hogy mi a problémája Kölcseynek, mert Kazinczy véleménye szerint mindegy a fordító, a szerző akkor is Homérosz. Nos, ezen a vélekedésen is lehet vitatkozni, mintahogyan Kazinczy és Kölcsey is ezen vitatkoztak a korabeli folyóiratok hasábjain.

A világirodalom egyik nagyon érdekes „hamisítási” ügye pedig a XVIII. századi angol tudós William Lauder nevéhez fűződik, aki Miltonról és Az elveszett Paradicsomról szerette volna lehúzni a vizes lepedőt, ill. bizonyítani, hogy Milton római költők fordításait használta fel hatalmas művéhez, és Milton műve merő plágium.

De térjünk vissza Thaly Kálmán életéhez! Thaly Kálmán 18 éves korában adta ki első verseskötetét, amely 1857-ben jelent meg, *Ne bántsd a magyart* címmel. *Szabadság hajnala* című kötetét, amely 1861-ben jelent meg a Habsburg cenzúra betiltotta. (És még ekkor is csak 22 éves.)

Egyik verse miatt felségárulási perbe fogták, amely elől Erdélybe menekült. *Vargyasi Dániel Gábor* királybíró *udvarhelyszéki* birtokán talált menedékre. Házigazdája adott át Thalynak egy ládát, amelyben Bethlen Gábor- és Rákóczi-féle iratokat, leveleket és kuruc dalokat talált. E láda tartalmából adott ki *Történelmi kalászkok 1603-1703.* címen egy válogatást.

De Thaly Kálmán adta ki többek között:
Thököly naplóit és leveleskönyvét. 1861.
Rákóczi emlékiratait. 1861.
Régi magyar vitézi énekek. 1864.
Adalékok a Thököly- és Rákóczi kor irod. történetéhez. 1872.
Gróf Batthyány Ádám levelezése. 1887.
Archivum Rákócianum. 10 köt. 1873-1889.

Esterházy Antal: A kuruc generális tábori könyve. 1901.

II. Rákóczi Ferenc ifjúsága. 1881.

Rodostó és a bujdosók sírjai. 1889.

Rákóczi-emlékek Törökországban. 1893.

A székesi gróf Bercsényi-család 1525-1835. műveket.

Thaly Kálmán történelmi műveinek kritikussai (Szekfű Gyula, R. Várkonyi Ágnes, Kovács Sándor Iván) egyoldalú történelemszemlélete miatt bírálták, miszerint műveiben csak a kurucok szempontjaiból fontos eseményeket említi meg.

Vizont a történetírás tudományos elméletével foglalkozó filozófusok azt is mondják, hogy a múlt folyamatosan változik. Folyamatosan újraolvassuk a múltat és újraírjuk a múltat. Ugyanakkor a történelem félreértések sorozata (Popper Leo), amelyet folyamatosan dekódolni szükséges és a történelem dekódolások rendszere (Umberto Eco). És maga a történelmi szöveg sem más, mint irodalmi alkotás, és a történetírás is irodalmi műfaj.

Kritikusai szemére vetették Thaly Kálmánnak, hogy egy felnőtt férfi rajong egy elmúlt korért, amelyet újratehermenteni próbál, de nem képes kora problémáira kora tudományos színvonalán választ adni. (Nagyon kevés oly zseniális elme élt ez idáig a világon, aki kora problémáira választ is tudott adni.)

A Thaly Kálmán körül kibontakozott „bumeráng botrányt” valójában Szekfű Gyula Rákóczi munkája indította el. 1913-ban, az akkor még szinte ismeretlen Szekfű, néhány hónap alatt megírt egy Rákóczi életrajzt, mely életrajzzal kapcsolatban csak azt tudta, hogy merőben mást akar írni, mint Thaly Rákóczi-életrajza.

„*mást, mint Thaly ünnepelt Vezérlő Fejedelme. De nem a jobbágyok Édes Ura, nem Mikes Kelemen egyszerű nagy embere, „akit még az ellenségei is nagyak tartanak”, hanem az útvesztőiben tévelygő, energiáit kicsinyes, kisszerű tervekre fecsérlő, elveszett, „Száműzött Rákóczi”-t... Az egész könyvön végighúzódik az a nyomasztó hangulat és az a szándéka a szerzőnek, hogy... „leszámol az illúziókkal és új Rákóczit rajzol”...*

És ez a szándék éppen úgy befolyásolta Szekfű Gyula munkavégzését, módszerét és a források felhasználását, ahogyan azt Thaly szemére vetik történelmi munkái bírálatánál.

Megdöböntő Szekfű Gyula végső következtetése:

„Minden, ami azóta lökést adott a nemzeti életnek Rákóczi álláspontjától teljesen idegen volt”...*A fejedelem...*” már csupán a magánélet súlytalanságába taszított trónkövetelő, egy megkövült múlt.”... (R. Várkonyi. 313-314. p.)

És ez a Szekfű könyv volt az, amely a bizonyos bumeráng-botrányt újtára szabadította. A közvélemény pedig nem értette, hogy mi történik? Csak azt érzékelték, hogy egy alig ismert történész megtámadta a szeretve tisztelt, rajongott fejedelmet, de megtámadta az ismert és szeretett költőt is. És aztán jöttek a szocialista-kommunista ideológusok hogy még tovább rontsanak Thaly Kálmán megítélésén.

Közönséges hamisító, vagy hősiesség jellem volt-e Thaly Kálmán, mikor átírt, kiegészített kuruc balladákat? Ady Endre *a Rákóczi-kor kései Mikes Kelemenjé-nek* nevezte Thaly Kálmánt, és a *Nyugat, Figyelő* rovatában, 1913-ban a következőket írta Thaly Kálmánról:

„Az ifjú Thaly költő akart lenni, s mert költő, természetesen a legelső, s mert szent naivságú teremtménye volt a Jóistennek, bele akarta írni magát az úgynevezett örökkévalóságba. Ám akkor az abszolút császárság korát élte a magyar vers: Arany János volt a kalifa, s még a gondolatnak is bűn volt azt hinni, hogy volt és lehet más poéta még. (...) A kuruc kor, ez a mindent bearanyozó, talán azért volt neki haláláig a legszentebb, mert elfogadtatta, igazolta őt olyannak, amilyennek hitte magát, nagy költőnek. Thaly Kálmánról regényt kellene írni, jókaiast, flaubertit, s mórícizsigmondosat együtt valami nagyon szépet.”

Volt, aki hamisítással vádolta, megint mások irodalmunk legnagyobb archaikus költőjét látták benne. Egy biztos: Thaly zseniális „álarcos költője” a kuruc kornak. (Riedl) Az archaizáló költészet legradikálisabb formája az, amikor a szerző még a saját nevét is eltagadja a hitelesebb archaizálás érdekében.

Thaly saját maga így nyilatkozott *Kurucvilág* című kötetéről:

„Ezen gyűjteményeim anyagának összehozása s közzététele idejében a kuruc versekkel sokat, nagy szeretettel és a legbehatóbban foglalkozva, – egészen beleéltem magamat a kuruc költészet szellemébe és modorába; amire önkéntelenül is, mintegy ösztönszerűleg kedvet kaptam a nevezett korszak szabadságharcai – legalább

egyed, regényesebb vonatkozású – mozzanatainak költői alakú, verses feldolgozására a magam részéről, az eredeti kuruc énekek, balladák, dalok mintájára.”

Legismertebb költeménye a Balogh Ádám nótája. Mai napig nem tudjuk, hogy gyűjtötte-e avagy írta-e a verset Thaly. Az irodalomtörténészek erre is hajlanak, meg arra is hajlanak.

Szerb Antal pl. a következőket mondta: *”az akták még nincsenek lezárva”*

Béni Balogh Ádám portréja

Balogh Ádám nótája

*Török bársony süvegem,
Most élem gyöngy életem:
Balog Ádám a nevem,
Ha vitéz vagy, jer velem!*

*Fakó lovam, a Murza,
Lajta vizét megússza,
Bécs várát ha nyargalja,
Császár azt megsiratja.*

*Zsindeles hí, eszterhás,
Ég a kunyhó, ég a ház,
Nem is egy ház, háromszáz,
Mert a kuruc ott tanyáz.*

*Sándor Ferkó sógorom,
Addsz ide a jó borom!
Harc után ha szomjazom,
Az áldomást megiszom.*

Saját néven megjelent kötetekben is találunk bizonyítékot utánzás szeretetére. Petőfi és Arany sorait szerette annyira, hogy kisebb változtatásokkal áttemelte saját verseibe.

Thaly verse

*Fut a folyó, fut a hullám
Fut a szélvész, fut a villám:
De hát még a szegénylegény
Ezeknél is gyorsabban mén!
Ma Czepléden éjszakázik
Holnap Szeged alatt ázik
Holnapután Debreczenbe
Lovat árul jóhiszenbe.*

Petőfi verse

*Gyors a madár, gyors a szélvész
Gyors a villám;
Hanem az Alföldi betyár
Még gyorsabb ám!
Ma őkelme csikót szerez
Kecskeméten,
Szentmártonnál az nap át is
Megy a réven.*

Arany János „Török Bálint” c. balladájából származik ez a két sor:

*„Mire a nap mégegyszer kisütne
Német zászló lesz oda felütve.”*

Thaly „Esztergom megvétele” c. balladájában ez a két sor így szól:

*„Mire a fényes nap háromszor felsütne
Hej! Magyar lobogó lesz oda feltűzve!”*

Riedl Frigyes, irodalomtudós szerint Thaly Kálmánnak „hajlama volt” arra, hogy költői álarcban, más nevében írjon verseket. Thaly Kálmán tisztességes, puritán életű, szavatartó ember volt, aki kerülte a fényűzést, a szórakozást. Végrendeletében pl. hatalmas összegeket hagyott fontos hazafias célokra: az Akadémiának, a Magyar Történelmi Társulatnak.

Tolnai Vilmos, Thaly egyik kritikusa írta:

*„Vedd el a nemzet nyelvét, s a nemzet megszűnt
az lenni, ami volt: nyom nélkül elenyészik, bele-
olvad, belehal az őt környező népek tengerébe.”*

Nos, Thaly Kálmán csak adott, önzetlenül sokat adott nemzete nyelvéhez.

Végezetül:

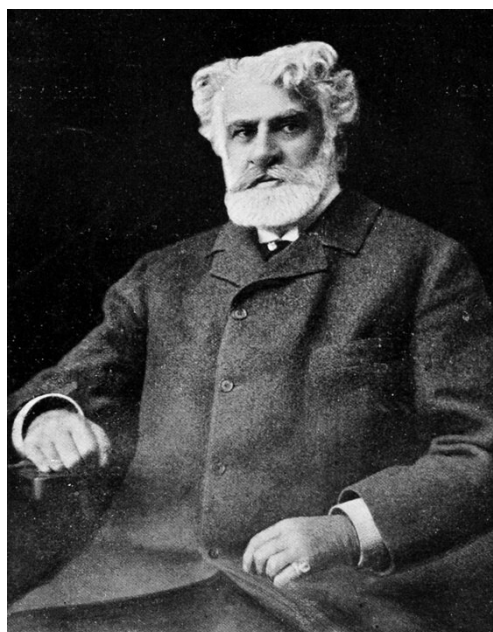
Akik ismernek és hallották már több előadást, azok tudják, hogy bármiről is tartok előadást, előbb-utóbb eljutok kedvenc íróm, Jókai Mór zsenialitásához.

1902-ben írta a következő sorokat Jókai Mór, s szavai illenek Thaly Kálmán életművéhez, de a

ma embere számára is elgondolkoztató szavak ezek:

„És most itt állunk kicsiny nemzetünkkel, melynek a kerek világon nincs rokona, testvére, hazája. Sziget az országunk a népek tengerében. S akik körülvesznek bennünket, azok mind maforik, akik éheznek testünkre, vérünkre, azért, mert a magunk nyelvét beszéljük, azt műveljük: irodalmat, művészetet alkotunk nemzeti alapon, mert hazát tartunk fent, azt boldoggá, hatalmassá, örökkelévalóvá tenni törekszünk: mert a szabadságért lelkesedünk.”

(Jókai Mór. Ahol a pénz nem Isten. (1904) Bp. Akad. Kiadó. 1971. 137.p.)

Thaly Kálmán arcképe

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bánó Attila: Rejtélyek a magyar múltból. Bp. Athenaeum. 2000. 183-195.p.
- A kurucz világ költészete. Szemelvények. Rendezte és bevezetéssel ellátta: Kardos Albert. Bp. Lampert Róbert (Wodiáner F. és Fiai) cs. és kir. udv. Könyvkereskedés Kiadása.1898. 34. p.
- Endrődi Sándor: Kuruc nóták. 1700 – 1720. 3. kiad. Bp. Athenaeum Kiad. 69. p.
- Szentpéteri Márton: Perújrafelvétel. Javaslat Thaly Kálmán rehabilitálására. = Iskolakultúra. 2001. 4. sz. 9-19.p.
- Csehy Zoltán: „Valami rejtélyes vonzalom”. = Irodalmi Szemle. 2013. november.
- Varga Imre: A kuruc költészet hitelessége. Bp. 1936. Pallas Irod. és Ny. Rt. 51. p.
- R. Várkonyi Ágnes: Thaly Kálmán és történetírása. Bp. 1961. Akad. Kiad. 502. p.
- R. Várkonyi Ágnes: A kuruc kor hősei. Bp. 2006. Móra F. Kiadó. 333. p.

I. SZ. MELLÉKLET

„Rendőrnnyomozói jelentés egy budapesti munkás népgyűlésről

Tekintetes Főkapitányság!

Tisztelettel jelentem, hogy a III. kerületi munkások 1906. október hó 28-án délután 3 órakor III. *Korona téren* nyilvános népgyűlést tartottak a következő napirenddel:

1. a drágaság és a lakásnyomor
2. a sajtó

A gyűlésen – melyen körülbelül 100-an vettek részt – **Lakatos László szólalt fel, aki előbb kifogásolta Rákóczi és bujdosó társainak hazahozatalát, mert az erre költött százezrekből inkább kórházat vagy szanatóriumot kellett volna építeni.** Azután a nagy drágaság és lakás nyomorról is szólt, ami részben a munkások szervezetlenségének másrészt a parlament s a hatóságok nemtörődömségének tulajdonítható. Végül kikel[t] a sajtó ellen, mert meghagyja magát vesztegetni, egyedül csakis a „Népszava” az, ami a munkások érdekeit védi. Beterjeszt egy határozati javaslatot, mely így szól: „Kimondja az október 28-án megtartott népgyűlés, hogy elvárja a főváros tanácsától, ha munkás házak építésébe kezdenek a III. kerületi lakosokról és munkásokról ne feledkezzenek meg és nyújtsanak módot a helyzetükön segíteni az által, hogy a kerületben lévő fővárosi telket olcsó munkásházak építésére használja fel. Ezen határozati javaslatot a fővárosi tanácsnak is beterjesztik, amivel a mai gyűlés vezetőségét bízzák meg.

Budapest, 1906. november 19-én

Kádár János

[olvashatatlan megjegyzés]

Jelzet: Budapest Fővárosi Levéltár VI. 1. a. Főkapitányság Elnöki rezervált iratok -1976-1906. Eredeti, kézzel írt tisztázat”

(Halász Hajnal: II. Rákóczi Ferenc és társai újratemetése. 2. p.)